

Nr 167.

*Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående
anordnande av elektrisk belysning och drivkraft vid statens
vårdanstalt för alkoholister å Venngarn m. m.; given
Stockholms slott den 24 april 1915.*

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att av sjätte huvudtitelns allmänna besparingar må tagas i anspråk dels ett belopp av 18,700 kronor för anordnande av elektrisk belysning och drivkraft vid statens vårdanstalt för alkoholister å Venngarn, dels ock ett belopp av högst 30,000 kronor för bestridande av de kostnader för anstaltens anordnande, till vilkas täckande det av 1914 års senare riksdag för ändamålet beviljade anslaget kan visa sig icke lämna tillgång.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

G U S T A F.

Oscar von Sydow.

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 april 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet von Sydow anförde:

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet (nr 155) medgav 1914 års senare riksdag, att Venngarns kungsgård i S:t Olovs socken av Stockholms län finge upplåtas till anordnande av en statens vårdanstalt för alkoholister, samt anvisade för anstaltens anordnande, utom dess förseende med inventarier, ett belopp av 293,500 kronor. Enligt det förslag till anstaltens anordnande, som närmast låg till grund för berörda proposition och som avgivits den 18 maj 1914 av särskilda jämlikt nådigt bemyndigande inom civildepartementet tillkallade sakkunniga, skulle anstalten förses med anläggning för elektrisk belysning. Kostnaden för sådan anläggning med eget maskineri var i förslaget upptagen till 37,500 kronor. En dylik elektrisk kraftanläggning förutsattes också i propositionen. Vid ärendets behandling i statsrådet den 12 juni 1914 erinrade jag emellertid, att av vattenfallsstyrelsen ställts i utsikt, att

anstalten skulle kunna erhålla elektrisk kraft till belysning och drivkraft från den kraftledning, som från Älvkarleby kraftverk komme att framdragas utmed stambanan mellan Uppsala och Stockholm, samt att i så fall den beräknade anläggningskostnaden för elektrisk belysning komme att minskas med 6,000 kronor eller, därest man med hänsyn till den större tillförlitligheten hos denna kraftkälla ansåge sig kunna undvara eljst beräknat reservmaskineri, med 16,500 kronor.

I skrivelse den 9 september 1914, vari riksdagen förklarade sig bifalla propositionen i övrigt, yttrade riksdagen rörande den föreslagna elektriska anläggningen, att riksdagen visserligen funne det kunna innebära en lycklig lösning av belysningsfrågan, om kraft till elektrisk belysning, på sätt Kungl. Maj:t avsett, hämtades från statens blivande kraftledning utmed linjen Uppsala—Stockholm; att då emellertid denna anordning icke vore den enda, som kunde sättas i fråga, samt upplysning ännu icke kunnat vinnas om det pris, till vilket elektrisk kraft på detta sätt kunde erhållas, och om de kostnader för ledningar m. m., som anstalten komme att få vidkännas, riksdagen ansåge, att för närvarande några medel för ändamålet icke borde beviljas, utan att frågan borde bliva beroende på förnyad framställning från Kungl. Maj:t. I samband härmed uttalade riksdagen, att en elektrisk belysningsanläggning med eget maskineri, som av tillkallade sakkunniga beräknats kosta 37,500 kronor, enligt riksdagens mening ställde sig i såväl anläggning som drift alltför dyrbar för att bära komma till utförande.

Genom beslut den 1 oktober 1914 tillsatte Kungl. Maj:t en kommission för anstaltens anordnande, och anbefalldes kommissionen därvid, bland annat, att, med beaktande av vad riksdagen sålunda anfört, inkomma med förslag till anläggning för elektrisk belysning vid anstalten.

Nämnda kommission har nu i skrivelse den 8 mars 1915 gjort framställning om utverkande av anslag till elektrisk belysnings- och kraftanläggning vid anstalten. Kommissionen anför därvid, att den inlett underhandlingar med vattenfallsstyrelsen för erhållande av definitivt besked, huruvida elektrisk kraft för anstaltens behov kan erhållas från statens kraftledning, samt att styrelsen i skrivelse den 25 februari 1915 meddelat, att styrelsen är villig att leverera kraft till ifrågavarande ändamål på följande villkor.

Vattenfallsstyrelsen bygger och underhåller erforderlig kraftledning för 20,000 volt från Uppsala till Venngarn samt åtager sig därutöver att bekosta och underhålla en transformator vid Venngarn för nedtransformering av kraften från 20,000 till 220 volts spänning jämte

Framställningar av Venngarns kommissionen.

den instrumentering, som erfordras inom transformatorstationen, var-
emot anstalten kostnadsfritt tillhandahåller styrelsen det för denna station
erforderliga byggnadsutrymmet. Kraften levereras å sekundärsidan av
stationen i form av trefasig växelström om normalt 220 volts huvud-
spänning och cirka 50 perioder per sekund. Vattenfallsstyrelsen upp-
sätter utan kostnad för anstalten å sekundärsidan av transformatorsta-
tionen en kilowattmätare med s. k. dubbeltariffräkneverk och omkopp-
lingsur, som summerar var för sig dels alla under »spärrtid» förbrukade
kilowattimmar, dels ock alla under övrig tid förbrukade kilowattimmar.
Spärrtiden räknas:

under januari och december månader från kl. 4 till kl. 10 e. m.
» februari » november » » » 5 » » » »
» mars » oktober » » » 6 » » » »
» april » september » » » 7 » » » »
» augusti..... månad » » 8 » » » » ;
» maj, juni och juli månader räknas icke någon spärrtid.

Energien betalas efter visst pris för varje enligt kilowattmätaren för-
brukad kilowattimme, nämligen:

25 öre för varje under spärrtid uttagen kilowattimme och

10 » » » » övrig tid av dygnet uttagen kilowattimme.

Anstalten måste dock garantera en årlig minimiavgift för förbrukad
elektrisk energi, vilken minimiavgift under de fem första åren skall
utgå med 5,000 kronor och därefter med 4,000 kronor per år, vare sig
däremot svarande kraftbelopp uttages eller ej.

Vattenfallsstyrelsen, som förklarar sig för närvarande icke kunna
exakt uppgiva, till vilken tidpunkt ifrågavarande för energileveransen
till Venn-garn erforderliga anläggningar kunna bli färdigställda, har
emellertid ansett det möjligt att börja kraftleveransen den 1 decem-
ber 1915.

Då utsikt ej ansetts föreligga, anför kommissionen vidare, att från
annat håll erhålla den erforderliga kraften på förmånligare villkor, har
kommissionen anmodat elektriska prövningsanstalten i Stockholm att
uppgöra ritningar och program för en elektrisk anläggning vid Venn-
garn under de i vattenfallsstyrelsens skrivelse angivna förutsättningar
samt att därvid också uppgöra beräkning av kostnaden för anlägg-
ningen. Den av prövningsanstalten uppgjorda approximativa kostnads-
beräkningen, omfattande lågspänningsinstrumentering, ledningsinstalla-
tion för 517 glödlampor och 12 motorer samt armatur för 465 glödlampor,
slutar å 18,700 kronor och är specificerad på följande sätt:

Lågspänningsinstrumentering	kronor	400: —
Huvudledningar för belysning och kraft	»	7,000: —
Centraler och gruppledningar för belysning och kraft	»	6,000: —
Belysningsarmatur	»	2,300: —
Diverse oförutsett, program, kontroll och besiktning	»	3,000: —
		Summa kronor 18,700: —

I denna kostnadsberäkning ingår ej armatur i tjänstemännens lägenheter eller motorer. Ej heller har, enligt vad kommissionen i sin skrivelse upplyser, medtagits kostnad för något reservmaskineri, vilket i de tidigare förslagen upptagits till 10,500 kronor.

Kommissionen, som förmäler sig ej hava anledning att göra några jämförelser i den av provningsanstalten gjorda beräkningen, hemställer, under återopande av vad sålunda anförts, att Kungl. Maj:t måtte göra framställning till riksdagen om anvisande av ett belopp av 18,700 kronor till elektrisk belysnings- och kraftanläggning å Venngarn, att utgå under år 1915.

Med en särskild skrivelse har kommissionen tillika överlämnat av elektriska provningsanstalten uppgjorda ritningar och program för anläggningen.

Sedan kommissionen därefter infordrat anbud å den elektriska anläggningens utförande, har kommissionen i en den 23 april 1915 dagtecknad skrivelse meddelat, att det vid granskning av inkomna anbud visat sig, att det för anläggningen beräknade kostnadsbeloppet skulle komma att väsentligt överskridas. Med anledning härav hade kommissionen vänt sig till vattenfallsstyrelsen med förfrågan om möjligheten att kunna nedbringa anläggningskostnaden och från styrelsens elektrotekniska byrå till svar erhållit här nedan återgivna skrivelse av den 15 april 1915. Därefter hade kommissionen låtit elektriska provningsanstalten uppgöra nytt förslag till anläggningen med iakttagande av de ändrade betingelser, som angivits i nämnda skrivelse, och sedermera från den firma, som förut avgivit lägsta anbudet, infordrat nytt anbud å anläggningen i det sålunda föreslagna, förändrade skicket. Därvid hade det visat sig, att en så planerad anläggning, inberäknat kostnader för utarbetande av program och ritningar samt för kontroll och besiktning, kunde utföras för det av kommissionen förut uppgivna belopp, men att detta också torde vara erforderligt. Kommissionen har under återopande härav förnyat sin ovanberörda hemställan, att ett anslag av 18,700 kronor måtte utverkas för ifrågavarande anläggning.

Den av kommissionen åberopade skrivelsen från vattenfallsstyrelsens elektrotekniska byrå den 15 april 1915 innehåller följande rörande de till kommissionen inkomna anbuden å anläggningens utförande:

»Det är tydligt, att kostnaden för anläggningen blivit väl hög med hänsyn därtill, att den spänning av 220 volt, som vattenfallsstyrelsen använder för landsbygdsdistributionen och som även i detta fall i första rummet satts i fråga, bliver alltför låg med den utsträckning, som Venngarnskomplexet äger. Den lägre spänningen har ävenledes utfallit något ogynnsamt på grund av nuvarande höga kopparpriser samt på grund därav, att kraften enligt arkitektens önskan tillföres egendomen i ena utkanten. Vi hava därför gjort en beräkning av, i vad mån kostnaden skulle kunna minskas, om man i stället för huvuddistributionen samt för motorerna använder en spänning av 500 volt samt uppsätter nedtransformatorer till 220 volt i varje särskild byggnad, och synes denna utredning giva vid handen, att man skulle kunna ernå en besparing av cirka 6,000 kronor, om ändringen i fråga vidtages. — — — — — Programmet i vad det angår huvudledningssystemet bör omändras, i fall anläggningen skall utföras med 500 volt för huvuddistributionen.

Vi vilja i förbigående omnämna, att det under vanliga förhållanden existerat ännu ett skäl för användning av den lägre spänningen 220 volt och mot användande av särskilda nedtransformatorer från 500 till 220 volt för de olika byggnaderna, nämligen att i dessa transformatorer komma att uppstå en del energiförluster med ty åtföljande kraftkostnader. Emellertid bliver vid Venngarn enligt de utredningar, som på sista tiden här verkstälts, kraftkostnaderna bestämda av minimiavgifterna och icke av kilowattimavgifterna för den förbrukade energien, och därför behöver man i detta fall icke fästa något avseende vid förlusterna i de tillkommande nedtransformatorerna.»

I detta sammanhang anser jag mig tillika böra anmäla, att kommissionen i skrivelse den 24 mars 1915 anført, att det vid verkställd granskning av jämväl inkomna bud å uppförande av nybyggnaden för anstalten å Venngarn samt utförande av övriga därmed sammanhängande arbeten visat sig, att anstalten icke kan anordnas för det för ändamålet anslagna beloppet 293,500 kronor, utan att enligt en approximativ beräkning för ifrågavarande ändamål torde krävas ytterligare omkring 30,000 kronor utöver det anslagna beloppet; att höjningen, enligt uppgift av sakkunniga personer, berodde på den starka prisstegring, som inträffat å snart sagt alla slag av de för nämnda arbete erforderliga materialier; samt att det ej torde förefinnas anledning antaga, att nu rådande priser skulle komma att sjunka; snarare kunde motsatsen befaras.

Departements-
chefen.

Framdragandet av statens kraftledning från Älvkarleby kraftverk till områdena söder om Uppsala har numera hunnit så långt, att vattenfallsstyrelsen anser det möjligt att från en planerad kopplingsstation vid

Märsta järnvägsstation kunna den 1 december 1915 leverera kraft till den beslutade vårdanstalten å Venngarn. Givetvis är det för anstalten ett önskemål att kunna erhålla elektrisk kraft såväl för belysning som för andra ändamål. Då nu kraft härför står att erhålla från statens egen ledning, vilken i allt fall kommer att framdragas i dessa trakter för att tillhandahålla stations- och industrisambhällena därstädes elektrisk kraft, synes det också lämpligt, att anstalten begagnar sig härav. Visserligen kommer årsavgiften för levererad kraft att bliva tämligen hög, eftersom vattenfallsstyrelsen i början ej kan räkna med något större antal abonnenter å ström från dess ifrågavarande ledning, men den av styrelsen fordrade minimiavgiften understiger i allt fall, enligt av styrelsen gjorda beräkningar, även för de fem första åren den kostnad, som måste beräknas för kraft, framställd vid egen kraftanläggning å Venngarn. Man torde emellertid kunna räkna med en framdeles ökad kraftdistribution inom orten, och i så fall bör en reducering av minimiavgiften kunna ske. Därigenom att vattenfallsstyrelsen anlägger och underhåller transformatorstationen, kommer årskostnaden för anstaltens egna del i den elektriska anläggningen att nedbringas. Att till en början nöja sig med provisoriska anordningar, då kraftledningen under den närmaste tiden torde framdragas till närheten av Venngarn, synes mig ej lämpligt och torde ej böra ifrågasättas.

Mot anläggningen, sådan den av kommissionen slutligen föreslagits, har jag ej något att erinra. De förändringar, som skett i den ursprungliga planen, bestå huvudsakligen däri, att för huvuddistributionen av kraften avses att användas en spänning av 500 volt i stället för förut föreslagna 220 volt — enbart genom denna förändring skulle omkring 6,000 kronor kunna besparas — samt att två nu till kungsgården hörande, på avstånd från själva anstalten belägna mindre byggnader (nr 5 och 8 å planritningen) skulle undantagas från elektrisk belysning och sålunda kostnaden för ledningar till dem kunna inbesparas. Finnas sedermera ytterligare inbesparingar eller nedprutningar möjliga, läser kommissionen komma att vidtaga sådana, i den mån detta visar sig lämpligen kunna ske. Enligt vad jag inhämtat, är det icke avsett att redan från början anskaffa samtliga i förslaget upptagna motorer, av vilka de flesta för övrigt äro små och avsedda för de olika verkstadslokalerna. Då ett anordnande av ledningar för dessa motorer i sammanhang med belysningsanläggningen endast medför obetydlig ökning i kostnaderna, under det att en särskild inläggning av desamma framdeles skulle medföra väsentligt större kostnader, torde emellertid dessa ledningar redan nu böra utföras. I likhet med kommissionen anser jag något

reservmaskineri icke böra anläggas; enligt vad vattenfallsstyrelsen uttalat, anses nämligen en reservanordning mindre nödvändig vid leverans av kraft från statens ledning än från egen kraftanläggning. Visserligen skulle en reservanordning med ackumulatorbatteri vara fördelaktig, då anstalten därigenom kunde göra sig oberoende av eventuella driftrubbingar å ledningarna, men det bör framhållas, att en dylik anordning betingar en avsevärd utgift. Av vattenfallsstyrelsen har kostnaden härför beräknats till 10,500 kronor, en kostnad, som jag med hänsyn till anläggningens ändamål att tjäna allenast som reservanordning finner allt för hög.

Ovannämnda sakkunniga hade i sitt förslag av den 18 maj 1914 beräknat kostnaderna för den del av den elektriska anläggningen, som nu föreslås skola utföras av vårdanstalten, till något lägre belopp än det nu av kommissionen angivna. Ifrågavarande, mindre betydande kostnadsökning är emellertid att tillskriva den sedan dess inträffade starka stegringen i priset på erforderliga materialier.

I det nu beräknade kostnadsbeloppet, 18,700 kronor, ingår ock kostnaden för uppgörande av program och ritningar för anläggningen samt för kontroll genom elektriska provningsanstalten över anläggningens utförande och besiktning av densamma efter arbetets avslutande ävensom ett mindre belopp till oförutsedda utgifter. Efter att hava tagit del av ifrågavarande anbudshandlingar och efter inhämtande av ytterligare upplysningar i ämnet av kommissionen, finner jag mig ej kunna tillstyrka nedsättning av det begärda beloppet.

Vad beträffar kommissionens anmälan, att det av 1914 års senare riksdag anvisade anslaget å 293,500 kronor visat sig icke bliva tillräckligt för anstaltens anordnande, är det naturligt, att den starka prisstegring, som under nu rådande förhållanden inträtt å en stor del av de för byggnadsarbetet, dithörande ledningar m. m. erforderliga materialier, kommer att föranleda motsvarande ökning i den våren 1914 och således före kristidens början beräknade anläggningskostnaden. Någon minskning i nu gällande materialpriser är under den närmaste framtiden antagligen icke att förvänta. Då emellertid lagen den 30 juni 1913 om behandling av alkoholister icke lämpligen lär kunna träda i kraft, förrän Vengarnsanstalten är färdig och kan träda i verksamhet, torde det vara angeläget, att anstalten snarast möjligt kommer till stånd. Jag anser det därför ej kunna ifrågasättas att uppskjuta arbetet med anstaltens anordnande. Det förberedande arbetet härför fortgår också alltjämt. Med ledning av redan inkomna anbud och gjorda beräkningar

har kommissionen ansett sig kunna fastställa kostnadsökningen till omkring 30,000 kronor. Häremot har jag ej funnit mig kunna göra någon erinran.

Då sjätte huvudtitelns allmänna besparingar uppgå till så avsevärt belopp som något över 300,000 kronor och således lämna god tillgång till bestridande av såväl kostnaden för den elektriska anläggningen som den ökade byggnadskostnaden för själva anstalten, för vilka båda ändamål medel synas mig lämpligen bära i ett sammanhang anvisas, torde det emellertid ej vara erforderligt att äska särskilt anslag för ändamålet, utan lärers nödigt belopp kunna utgå av nämnda besparingar.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att av sjätte huvudtitelns allmänna besparingar må tagas i anspråk *dels* ett belopp av 18,700 kronor för anordnande av elektrisk belysning och drivkraft vid statens vårdanstalt för alkoholister å Venngarn, *dels* ock ett belopp av högst 30,000 kronor för bestridande av de kostnader för anstaltens anordnande, till vilkas täckande det av 1914 års senare riksdag för ändamålet beviljade anslaget kan visa sig icke lämna tillgång.

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skulle avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.